

ентується на інноваційний шлях розвитку: відбувається інформатизація освіти, створюються та запроваджуються нові освітні технології, активізуються зусилля, спрямовані на підвищення якості освіти та підготовки фахівців, конкурентоспроможних та мобільних на ринку праці, на організацію нових досліджень і розробок та пошук споживачів кінцевих результатів. Такі техніко-впроваджувальні зони отримали велике поширення в розвинених країнах світу протягом останніх десятиліть. Так, найбільш відомі технопарки, що виникли у США в середині 50-х років ХХ століття, практично відразу стали запитувані промисловістю. Зокрема, технопарк “Бостонський маршрут 128”, створений на базі Массачусетського технологічного інституту, який спеціалізується на космічних розробках, вже у 60-х роках складався з більш ніж 300 підприємств, а “Трикутник Північної Кароліни”, створений на базі трьох університетів, який спеціалізується на виробництві електронної техніки. Провідні позиції у світі утримує технопарк “Силіконова долина” у США, створений на базі Стенфордського університету, – визнана зона “високих технологій”, що налічує у своєму складі декілька тисяч фірм [4].

Зараз Україна робить активні кроки на шляху інноваційного розвитку. І технопарки відіграють при цьому надзвичайно важливу роль, як первинні структури, які дозволяють навіть за умови недостатнього державного фінансування реалізовувати механізми цільового використання засобів, отримуваних при виконанні інноваційних проектів, для розвитку власних наукових баз за рахунок принципу реінвестування, що є на сьогоднішній день єдиною можливістю підтримки та розвитку як науково-технологічного потенціалу, так і інноваційної діяльності в країні з метою забезпечення політехнічної освіти особистості.

Список використаної літератури

1. Атутов П. Р. Концепция политехнического образования в современных условиях / П. Р. Атутов // Педагогика. – 1999. – № 2. – С. 17–20.
2. Згуровский М. З. Путь к информационному обществу – от Женевы до Туниса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zerkalo-nedeli.com/nn/>.
3. Семеновська Л. А. Ідея політехнізму в шкільній освіті України (ХХ століття): монографія / Лариса Семеновська. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012. – 344 с.
4. Соловьев В. П. Проблемы создания инновационных структур: методология и опыт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ccssu.crimea.ua/crimea/ac.

Аліна Куліш

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ШКОЛЯРІВ ДО ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні школа і суспільство переживають важкий період, який вимагає серйозного переосмислення ставлення до людини. На всіх етапах розвитку суспільства існує проблема пошуку шляхів якісної підготовки підростаючого покоління до самостійного життя. Але більшість випускників ідуть у життя без потрібної практичної підготовки до праці в сфері матеріального виробництва. У частини наших юнаків і дівчат виявляється споживацьке ставлення до життя, небажання працювати, тобто спостерігається розрив між їх фізичним та соціальним розвитком. У сучасних загальноосвітніх закладах існує проблема профорієнтації молоді на професії матеріальної сфери. Це, в основному, залежить від об'єктивних факторів, які склалися в нашому суспільстві. Вирішення цієї проблеми повинно здійснюватися за рахунок спільної роботи школи, сім'ї, суспільства, результатом якої є самостійне професійне самовизначення особистості. Тому головне завдання школи і суспільства полягає в організації допомоги кожному учню у виборі професії з урахуванням суспільних і особистісних потреб та психофізіологічних якостей [1, с. 2-3]. Здатність до аналізу професійної діяльності є однією з найважливіших умов здійснення професійного самовизначення особистості і розглядається як уміння структурувати процес трудової діяльності за окремими

характеристиками, диференціювати їх, узагальнити та визначити основні ознаки, що детермінують зміст та структуру праці за певною професією. Вирішення цієї проблеми передбачає:

1. Навчання школярів розумінню класифікаційних ознак професійної діяльності, вмінню проводити порівняльний аналіз професій.
2. Розширення в учнів системи наукових знань про світ професій.
3. Розробку описів професій, що містять систематизовану впорядковану інформацію про сучасні професії, зокрема вимоги, що ставляться до людини.
4. Включення до практики індивідуальних профконсультацій аналізу характеристик професійної діяльності.

Профорієнтаційна робота, як правило, зводиться до предметно-навчальної орієнтації, яку здійснюють учителі-предметники та класні керівники і яка в більшості шкіл проводиться формально. Недостатню увагу профорієнтаційній роботі приділяють і шкільні психологи. Як наслідок, менше 10 % учнів старших класів зазначили, що на їхній вибір профілю навчання вплинули педагоги та шкільні психологи. Впровадження допрофільного та профільного навчання потребують підвищення ефективності навчально-виховної роботи школи, спрямованої на підготовку учнів до вибору майбутньої професії. Це, зокрема, зумовлено тим, що профілізація старшої школи повинна створювати умови "... для врахування й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів", а також "забезпечення ... їхнього життєвого і професійного самовизначення" [1, с. 3], тобто має чітко виражену профорієнтаційну спрямованість. Допрофільна підготовка здійснюється у 8-9 класах із метою сприяння учням у виборі напряму профільного навчання у старшій школі. Основні форми її реалізації – введення курсів на вибір, поглиблене вивчення окремих предметів на диференційованій основі тощо. Поглиблене вивчення предмета, крім розширення і поглиблення змісту, має сприяти формуванню стійкого інтересу до нього, розвитку відповідних здібностей і орієнтації на професійну діяльність, де використовуються одержані знання.

Процес формування інтересу до професій матеріальної сфери забезпечується відповідними соціально-педагогічними умовами. В основу розвитку самого інтересу до професій покладено рівень розвитку психофізіологічних якостей особистості, який відповідає вимогам професії, що обирається, та емоційне (бажано позитивне) ставлення до праці, яке підкріплюється пізнавальними та вольовими зусиллями індивіда в оволодінні конкретною професією. Вивчення особливостей суб'єкта вибору професії та співвіднесеність їх із її вимогами є основою для визначення нахилів і здібностей підлітка, що сприяє подальшому успішному формуванню інтересів до конкретного виду діяльності [3, с. 101]. Процес формування інтересу до конкретних професій спирається на визначення здібностей учня, його оточення, потреб, мотивів майбутньої професійної діяльності. Метою формування інтересу до професій матеріальної сфери передусім є стійке, позитивне ставлення особистості до праці, пов'язаної з технікою.

Уроки трудового навчання мають усі підстави і можливість для вирішення багатьох соціально-педагогічних проблем формування інтересу до професій матеріальної сфери. Саме тут учні отримують базові знання, у них формуються вміння та навички, які лежать в основі свідомого вибору даних професій і спеціальностей.

Аналізуючи практику профорієнтаційної роботи шкіл, вчені дійшли висновку, що вплив батьків на вибір професії учнів є досить вагомим фактором, але більшість із них неадекватно оцінює здібності дітей, помилково визначає інтереси і нахили підлітків, недостатньо ознайомлена з системою безперервної освіти й профтехосвіти, потребами і перспективами сучасного виробництва, запізнюється з обговоренням у виборі професійного майбутнього, недооцінює трудову підготовку і її зв'язок із іншими дисциплінами. Для уникнення цих проблем необхідно проводити психолого-педагогічну просвіту, індивідуальні консультації батьків учнів [5, с. 122-123].

На формування інтересу до професій матеріальної сфери впливають засоби масової інформації. Роль такої інформації зростає перед вступними іспитами, але в багатьох випадках ця інформація стосується лише привабливих аспектів професії, і, частіше за все, рекламуються престижні професії.

На думку дослідників, вибір професії зумовлює і соціальне походження особистості. У багатьох випадках вибір учнів має зумовлений соціальним походженням характер: професії матеріальної сфери обирають переважно діти робітників. Інтерес до професії завжди пов'язаний із з'ясуванням соціального становища, престижу професії, яка обирається. Обираючи престижну, популярну професію, учні керуються зовнішніми ознаками, а не її суттю [2, с. 580].

Проблему непрестижності професій матеріальної сфери, пов'язаних із технікою, повинна вирішувати, в першу чергу, загальноосвітня школа. Вчителі можуть знизити психологічний бар'єр, який заважає формуванню інтересу до цих професій. Найбільш ефективно в цьому випадку можна використати навчання в майстернях. Уроки трудового навчання сприяють виникненню в учнів зацікавленості в технічній діяльності і, значить, позитивного емоційного ставлення і можливості розвитку інтересу. Але деякі вчителі мають поверхові, спотворені, перекручені уявлення про сучасне виробництво. Поряд із орієнтацією школярів на продовження навчання у вищих закладах освіти, значна частина вчителів пропонує престижні професії, в основному, нематеріальної сфери виробництва: менеджер, перекладач, економіст, бухгалтер, юрист тощо. Цей підхід породжує в молоді уявлення, що робітничі професії несучасні. Звідси і виникає негативне або індиферентне емоційне ставлення до таких технічних професій і спеціальностей, як слюсар, сантехнік, токар тощо. Це призводить до виникнення суперечності між кадровими потребами підприємств промисловості, транспорту, будівництва, сфери обслуговування та професійним самовизначенням молоді [2, с. 581-582].

Необхідно відзначити, що вплив престижу професії на формування в учнів інтересу до професій матеріальної сфери не варто абсолютизувати. У школярів, які стоять перед вибором малопrestiжних професій (як правило, це виробничі професії), ці критерії відіграють найменшу роль. Соціологічні дослідження свідчать, що суб'єкт вибору порівняно рано визначає, буде він робітником фізичної чи розумової праці. Протягом усього процесу вибору на нього впливає як цілеспрямовано, так і випадково широкий спектр соціальних факторів. Відомо, що в учнів інтерес до професії у багатьох випадках залежить від особистості вчителя, успіхів у школі, впливу представників соціальних і професійних груп. У середньому шкільному віці учнів приваблює інформація про характер, зміст і умови праці, сам процес праці, хоча вона сприймається ними не критично. У цей період важливу роль відіграють успіхи в навчанні, соціальні підліткові групи, соціальний статус батьків. У старшому шкільному віці спостерігається деяке послаблення впливу вказаних факторів, оскільки з віком учень, застосовуючи власний досвід, може дати певному виду діяльності власні оцінки.

Для ефективного формування інтересу до професій матеріальної сфери повинні виконуватися педагогічні умови, які сприятимуть забезпеченню наступності навчальних програм шкільних дисциплін (математики, фізики, креслення, трудового навчання тощо), забезпеченню міжпредметних зв'язків, наступності програм навчально-виховної роботи профтехучилищ і загальноосвітніх шкіл, об'єднанню їх зусиль у формуванні в учнів установок на оволодіння професією.

На уроках трудового навчання важливо своєчасно створити умови для виникнення позитивного ставлення до професій матеріального виробництва, оскільки бажання і вміння працювати з використанням інструментів, верстатів, виготовляти на них вироби є початком у формуванні позитивної оцінки привабливості виробничих професій і можливості їх вибору в майбутньому. Навчально-виховна робота в шкільних майстернях повинна сприяти вихованню працьовитості, відповідальності за свої дії, повинна надавати політехнічні, професійно важливі знання. Трудове навчання і виховання, професійна орієнтація – все це є важливими чинниками успішної допрофесійної трудової підготовки школярів і підґрунтям успішного вибору професії.

Активізуючи пізнавальну діяльність учнів на уроках трудового навчання шляхом застосування профінформаційних відомостей, ознайомлення з економікою виробництва, можна впливати на формування інтересу до професій матеріального виробництва [4, с. 24].

Важливим аспектом у підготовці учнів до опанування професії є своєчасне вивчення їхніх психологічних особливостей, особистісних якостей. Технічна праця стає

дедалі більш творчою, привабливою, а головне – більш результативною. Водночас, вона пред'являє підвищені вимоги до психофізіологічних можливостей особистості. У сучасних виробничих, технологічних процесах зменшується роль фізичної і підвищується рівень розумової праці, що вимагає відповідних здібностей від молоді, яка бажає оволодіти сучасною професією. У спеціалістів сучасного виробництва повинні бути розвинені певні психофізіологічні якості, а саме: чутливість, особливо до світлових і слухових подразників, спостережливість, образна пам'ять, уява, вони мають володіти вміннями оперувати спеціальними, специфічними поняттями, бути здатними пропонувати і втілювати нові ідеї, виявляти ініціативу тощо [4, с. 25-26].

Одним із завдань школи є формування в учнів ціннісних орієнтацій, спрямованих на задоволення потреб самовдосконалення, самоствердження, професійного зростання, виховання в учнів любові до праці, позитивного ставлення до всіх видів технічної діяльності, розуміння необхідності технічної праці як для суспільства, так і для життя самої людини.

Але в багатьох випадках професійне самовизначення молоді є несвідомим. Це може бути наслідування товаришів, батьків або рішення, які прийняті під безпосереднім впливом зовнішніх обставин та випадкового виникнення інтересу. Успішний вибір професії забезпечує професійний ріст, добробут, моральне задоволення, суспільне визнання людини. Але часто професійний вибір є інтуїтивним або зумовлений впливом настрою, поверхових уявлень, бажань батьків, шляхом спроб і помилок. Тому профорієнтація, яка здійснюється в загальноосвітніх закладах, повинна складатись із науково обґрунтованої системи форм, методів і засобів впливу [4, с. 24-25].

Трудова підготовка передбачає освоєння молоддю кращих трудових і культурних традицій свого народу. Технологічний простір охоплює всю навчально-матеріальну базу загальної середньої освіти: територію, підсобне господарство, майстерні, кабінети, предмети шкільного навчання, гуртки, факультативи, додаткову освіту й людей.

На думку дослідників, суб'єктивний бік мотиваційної оцінки професійної діяльності, вибору професії неможливий без пізнання самого себе, тобто без усвідомлення особистістю своїх здібностей, власних ціннісних орієнтацій, а отже, й інтересів. Тільки незначна частина учнів (за даними експерименту – 13 %) пов'язує свій інтерес до професії із нахилами, здібностями. Статистика свідчить, що через 3-5 років після закінчення школи й отримання однієї з професій 91,8 % цієї молоді продовжує працювати в обраній сфері діяльності [5, с. 124-126]. Таким чином, можна зробити висновок, що існує залежність рівнів сформованості інтересу від усвідомлення своїх нахилів, здібностей при успішному виборі професії.

Важливою умовою формування гармонійної особистості в усі часи виступає правильний вибір професії. Від цього значною мірою залежить ставлення людини до своєї праці, її трудова творча активність. Політехнічна освіта, орієнтуючи учнів у головних галузях сучасного виробництва, забезпечувала більш широку основу вибору ними професій у сфері сучасної техніки. Так, Н. Крупська зауважувала: "Ми ні на хвилину не можемо забувати про необхідність із раннього віку розширювати шляхом шкільної і позашкільної роботи загальноосвітній і політехнічний рівень світогляду нашого підрастаючого покоління, пам'ятаючи, що вузькість загальноосвітнього і політехнічного світогляду обмежує свободу вибору професії, робить цей вибір випадковим" [2, с. 580]. Висловлювання Н. Крупської не втратило актуальності й у наш час, утім, важливо враховувати, що в цілому частка професій, пов'язаних із новою технікою і технологією виробництва, значно зросла в ХХ ст. і продовжує зростати в наш час.

Отже, соціально-економічні умови сучасного інформаційно-технологічного суспільства вимагають значного обсягу загальних, політехнічних і спеціальних знань працівників, а також зумовлюють певні зміни їх внутрішнього світу, трансформації в соціально-психологічній сфері. Указані шляхи вирішення соціально-педагогічних проблем сприятимуть підготовці школярів до трудової діяльності.

Список використаної літератури

1. Концепція профільного навчання в старшій школі // Освіта України. – 2003. – № 88 (25 листопада). – С. 2–3.

2. Крупська Н. К. Про вибір професії / Н. К. Крупська // Педагогічні твори в десяти томах / за ред. М. К. Гончарова, І. А. Катрова, М. О. Константинова. – К. : Радянська школа, 1964. – Т. 4. – С. 580–584.
3. Орієнтація учнів 8-9 класів на вибір технічних професій : метод. рекомендації / укл. О. В. Осипов. – Бердянськ, 1998. – 147 с.
4. Тимофеев Д. И. К вопросу формирования современного человека / Д. И. Тимофеев // Народное образование Якутии. – 1999. – № 3. – С. 24–26.
5. Фрадкин Ф. А. В поисках новых педагогических путей / Ф. А. Фрадкин. – М. : Знание, 1988. – 129 с.

Людмила Захарчук

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ УКРАЇНИ

XXI століття ознаменувалося швидким розвитком нових інформаційних технологій та тенденціями до глобалізації. Це стало поштовхом до виведення освіти і науки на новий рівень. У зв'язку з цим створюються можливості та висувуються вимоги й завдання, зокрема, щодо вироблення у людини здатності до свідомого та ефективного функціонування в умовах глобалізованого інформаційного суспільства. Сьогодні суспільство можна назвати інформаційним, побудованим на знаннях. У його основі поєднані технології з людським творчим потенціалом, формування уявлень про технократичний (*технократія – соціологічна концепція, згідно з якою керівною силою суспільства є технічна інтелігенція*) [4, с. 573] та інформаційний характер сучасної наукової картини світу як сукупності фундаментальних ідей, положень, принципів, понять про техносферу, ноосферу, способи отримання та перетворення енергії, матеріалів, інформації, соціально-технічне проектування довкілля, використання інформаційних та комунікаційних технологій.

Соціальна спрямованість у всіх сферах діяльності призводить до стійкості освіти і є запорукою формування активної життєвої позиції.

Наука і освіта, створюючи й забезпечуючи сприятливі умови для індивідуального розвитку людини, покликані готувати конкурентоспроможного на ринку праці фахівця, здатного свідомо та ефективно функціонувати в умовах такого суспільства. Продуктом освіти має стати не просто кваліфікований фахівець, а людина обізнана, культурна, діяльнісна, із творчим критичним мисленням – тобто політехнічно освічена (*політехнічний – пов'язаний із вивченням і застосуванням різних галузей техніки; політехнічне навчання – система шкільного навчання, яка знайомить у теорії та практиці з усіма головними галузями виробництва і поєднується з трудовим вихованням та професійною орієнтацією учнів*) [4, с. 451]. Основою політехнічної освіти є загальна освіта, насамперед фізика, хімія, основи інформатики, математика. Крім того, використовують життєвий і виробничий досвід, екскурсії на виробництво та сільськогосподарські підприємства. У процесі політехнічної освіти в учнів виробляються обчислювальні, графічні, вимірювальні знання, вміння і навички.

Питання політехнізму були й залишаються актуальними у педагогічній науці та практиці. Політехнічна підготовка була предметом наукового пошуку О. Бугайова, Н. Глазунова, С. Гончаренка, Б. Мірзахмедова, Л. Резнікова, В. Розумовського, А. Усової, О. Щукіна та ін. Психологічні аспекти формування дослідницьких умінь людини висвітлені у роботах П. Блонського, Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Давидова, К. Роджерса, В. Сухомлинського.

Фундаментальні розробки проблеми розвитку методологічних і теоретичних засад політехнічної освіти школярів знаходимо в історико-педагогічних розвідках авторів радянського періоду (Л. Акользіна, М. Колмакова, Н. Кузін, С. Литвінов, Г. Московкіна, В. Нечипорук, Ф. Паначин, Г. Сосновська, В. Струманський, З. Равкін). У пострадянській історіографії означена проблема репрезентована в наукових студіях Ю. Авериче-